

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

МЕДВІДЬ Вікторія Олексіївна

УДК 341.232[3.071:342.34](477)«1991/2014»

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ТА ПРОЕКТІВ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ
ДОПОМОГИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ (1991-2014 рр.)**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті історії України Національної академії наук України.

Науковий керівник

доктор історичних наук, вчений секретар Інституту історії України НАН України, професор
РУБЛЬОВ Олександр Сергійович,
Інститут історії України НАН України, завідувач відділу історії державного терору радянської доби

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України, професор
КУДРЯЧЕНКО Андрій Іванович,
Інститут всесвітньої історії НАН України, директор

кандидат історичних наук
ШКАБКО Сергій Іванович,
Управління міжнародного співробітництва та протоколу Міністерства освіти і науки України, начальник відділу міжнародних освітніх проектів

Захист відбудеться «11» грудня 2020 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.235.01 в Інституті історії України НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту історії України НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

Автореферат розісланий «10» листопада 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор історичних наук, професор

О. І. Гуржій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Міжнародна співпраця України у контексті залучення технічної допомоги розпочалася після проголошення незалежності у 1991 р. і була покликана сприяти економічним та суспільно-політичним перетворенням. Актуальність теми пояснюється необхідністю вивчення ключових моментів у залученні та ефективному впровадженні проектів допомоги з розвитку, існування суспільного запиту на цей інструмент міжнародної співпраці та її реальної оцінки впливу на суспільні процеси та внесок у становлення громадянського суспільства.

Важливість дослідження впровадження та реалізації проектів та програм міжнародної технічної допомоги (МТД) в Україні у сфері громадянського суспільства та демократії є актуальним тому, що ці напрями входять до найбільших векторів надання допомоги з розвитку, а також обґрунтовані важливістю у процесі відходу Української держави та суспільства від радянського минулого.

Зазвичай цей вид допомоги розглядають як економічну складову міжнародної співпраці, залишаючи таким чином, поза фокусом такі важливі аспекти як обмін досвідом, надання матеріальної та експертно-консультативної підтримки. Таким чином, останній аспект залишається маловивченим, а тому комплексне дослідження та аналіз досвіду залучення МТД в Україні в історичному ракурсі є актуальним.

Розгляд практики використання донорської підтримки є на часі, оскільки допомагає підкреслити ключові моменти, проблемні питання та особливості реалізації проектів та програм МТД в Україні, що може бути враховане в подальшому розвитку міжнародної співпраці у векторі залучення допомоги з розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Державної програми розвитку історичних досліджень України і є складовою частиною науково-дослідної теми Інституту історії України НАНУ «Україна в міжнародних відносинах: історичний досвід і трансформаційні процеси сучасності» (2017-2019 рр.; №0117U000050).

Метою дослідження є комплексне вивчення понять, системи залучення та використання міжнародної технічної допомоги в Україні з питань розвитку демократії та громадянського суспільства.

Відповідно до поставленої мети сформульовані **завдання** дослідження:

- здійснити аналіз стану наукової розробки теми та проаналізувати джерельну базу дослідження;
- визначити розуміння терміну «технічна допомога» та його відмінність від фінансової, грантової, гуманітарної допомоги;
- охарактеризувати систему залучення, використання та моніторингу допомоги з розвитку в Україні та визначити основні її етапи;
- проаналізувати нормативну-правову базу, що стосується залучення технічної допомоги;

- проаналізувати та порівняти національні Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги у сфері демократичних перетворень та громадянського суспільства;
- дослідити співпрацю України із найбільшими міжнародними донорами і визначити актуальність та ефективність пріоритетних напрямів надання технічної допомоги для України;
- охарактеризувати ключові проекти та програми технічної допомоги, визначити їх вплив на формування і розбудову громадянського суспільства та роль у суспільно-політичному розвитку України періоду незалежності.

Об'єктом дослідження є міжнародна співпраця України у сфері залучення міжнародної технічної допомоги.

Предметом наукового пошуку є проекти та програми міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку демократії та громадянського суспільства, їх реалізація та вплив на суспільно-політичне життя України.

Методам роботи присвячено окремий підрозділ дисертації. Основа роботи визначена ключовими принципами наукового пізнання, зокрема історизму, системності, об'єктивності та логічності. Використано загальнонаукові та спеціальні історичні, політологічні методи, що дозволили чітко визначити об'єкт та предмет дослідження. Конкретно-історичний характер роботи визначений комплексним історико-порівняльним та хронологічним підходом до висвітлення впровадження проектів та програм технічної допомоги у сфері сприяння розвитку громадського сектору та демократії в Україні.

Особистий внесок: комплексно розглянуто та проаналізовано міжнародну технічну допомогу, що надається Україні у ракурсі міжнародної співпраці. На основі широкої бази джерел і наукової літератури визначено основні сфери залучення технічної допомоги, особливості її реалізації та вплив на суспільно-політичний розвиток України в окреслений період часу. Результати та положення дисертаційної роботи, що виносяться на захист, отримані здобувачем самостійно. **Практичне значення отриманих результатів** полягає в можливості використання матеріалів, що подані в дисертаційному дослідженні представниками Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, а також викладачами та науковцями у розробці лекційних та спеціалізованих курсів з новітньої історії України та міжнародних відносин.

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження охоплюють період із 1991 по 2014 рр. Нижня хронологічна межа обумовлена здобуттям Україною незалежності та початком здійснення самостійної міжнародної політики. Верхня – визначена переломним етапом розвитку Української державності, подіями Революції гідності та підписанням Угоди про Асоціацію із Європейським Союзом, одним із найбільших донорів технічної допомоги для України.

Територіальні межі дисертації охоплюють територію України в межах державного кордону.

Апробація результатів дослідження була здійснена у формі доповідей

на міжнародних наукових конференціях: XIV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2016: Історія» (Київ, квітень 2016); IX Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (Київ, квітень 2016); Міжнародна науково-практична конференція «V Міждисциплінарні гуманітарні читання» (Київ, жовтень 2016); XV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2017: Історія» (Київ, березень 2017); II Міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід та перспективи співпраці» (Київ, листопад 2017); XI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (Київ, травень 2018);

Ключові положення, результати та проблемні питання були **опубліковані** у 6 статтях фахових видань, серед яких є видання, внесені до міжнародних наукометричних баз. Усі видання входять до «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук».

Структура роботи зумовлена змістом проблеми, метою та поставленими завданнями. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поділені на десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури та додатків. Загальний обсяг дослідження – 232 сторінки, з яких основний текст складає 181 сторінку. Обсяг використаних джерел і літератури становить 32 сторінки (276 бібліографічних позицій, з яких 58 – архівні джерела), додатки – 19 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, її зв'язок із науковими проблемами, визначено об'єкт та предмет роботи. Сформульовано мету та ключові завдання наукового дослідження, окреслено географічні та хронологічні межі. Також висвітлено наукову новизну та практичне значення дисертаційного дослідження, подано наукову апробацію теми та структуру роботи.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження», що складається із трьох підрозділів, визначено та проаналізовано стан наукової розробки теми, джерельну базу, та теоретико-методологічні засади дослідження.

У підрозділі 1.1. «Історіографія проблеми» здійснено аналіз основних праць, що стосуються теми. Визначено чотири основні блоки історіографії:

- узагальнюючі праці з сучасної історії України, а також роботи, що стосуються витоків проблеми та понятійного апарату;
- теоретичний доробок авторів, які досліджують особливості надання технічної допомоги, загальні принципи та вимоги країн-донорів та міжнародних організацій;

- праці, у яких розглядається міжнародна допомога з розвитку у контексті юридичних, економічних, політичних та інших суспільних наук;
- окремі дослідження соціологічних та аналітичних центрів.

До загальних робіт з історії України належать видання Національної академії наук України (НАНУ), зокрема роботи істориків В. А. Смолія, С. В. Кульчицького, О. С. Рубльова, В. Д. Барана, Ю. І. Шаповала, О.В. Гараня. До комплексних праць належать також роботи В. М. Литвина, А. Г. Слюсаренка, С. І. Шкабка та інших. Сюди ж відносяться праці, що розкривають понятійний апарат, визначення терміну МТД, його складові та окреслюються відмінності із іншими дотичними термінами, це зокрема роботи К. В. Плоского, Т. В. Кожухової, М. О. Михайлів, С. Брауна, А. Шаха, К. Ланкастер.

Доробок іноземних авторів, таких як С. Брауна, А. Шаха, К. Ланкастер, Дж. Стігліца, є важливими для розуміння суті міжнародної технічної допомоги, іноземного досвіду у її наданні донорами та залученні країнами-реципієнтами. Також вони надають можливість вивчати теоретичну базу, методологічні підходи міжнародних наукових інституцій та шкіл.

Цей історіографічний блок важливий, насамперед тому, що він є початковою, базовою точкою, для більш глибокого розуміння суті міжнародної технічної допомоги.

До окремої групи варто віднести праці щодо міжнародної співпраці України, формування державної політики, розгляд економічно-юридичного аспекту у сфері технічної допомоги, а також основні сфери її залучення. Сюди можна віднести таких авторів як Р. Войтович, М. Сердюк, Г. Макота, С. Толстов, Т. Кожухова та ін. Автори розглядають міжнародну технічну допомогу у контексті програм регіонального розвитку та співпрацю між місцевими органами влади та міжнародними програмами. Також вони роблять спробу надати певні рекомендації, що стосуються впровадження програм з розвитку. Відповідно до наведених аргументів зроблено акцент на залученні до співпраці авторитетних громадських організацій, що, на їх думку, має сприяти більшому залученню технічної допомоги.

Реалізацію програм та проектів міжнародної технічної допомоги крізь призму співпраці України із міжнародними організаціями досліджували такі автори, як О. Шпакович, Т. Кожухова, О. Лисенко, Н. Андрусевич, М. Васильєва та ін.

Наступний блок історіографії – роботи, в яких розглядається МТД крізь призму різних суспільних наукових галузей.

Так, сучасний стан та перспективи залучення технічної допомоги у військовій галузі в інтересах розвитку системи підготовки національних контингентів та особового складу Збройних Сил України проаналізував І. Рудніцький.

У юридичному ракурсі питаннями залучення допомоги з розвитку займаються дослідники І. Братко, П. Куліш, О. Потапова. Автори вважають важливим надання донорської допомоги Україні, а також визначають актуальність нормативно-правового поля, та необхідність у більшому залученні

проектів та програм МТД.

Одним із ключових дослідників міжнародної технічної допомоги з економічної сторони є Л. Л. Кістерський, що розкрив основні підходи до залучення МТД та управління проектами. Науковець проаналізував роль допомоги з розвитку у системі міжнародних економічних відносин, визначив основні механізми управління та координації, і визначив важливість МТД для ринкових перетворень в Україні.

У цьому ж ключі досліджують проблематику міжнародної технічної допомоги й такі дослідники, як Т. В. Липова, В. В. Адамик, Н. В. Комар, О. О. Палюх, Р. Канбур. Важливим питанням у сфері реалізації проектів та програм міжнародної технічної допомоги є питання моніторингу та оцінки результатів діяльності. Ця тематика висвітлена у працях О. М. Мотузки.

Проблеми міжнародного досвіду використання технічної допомоги, а також її ролі у суспільно-політичних процесах досліджували А. Кудряченко, О. Шпакович, К. Піщикова, І. Миклашук, А. Вишневський, О. Врадій, І. Ткаченко.

Тематику впливу технічної допомоги на розвиток інститутів громадянського суспільства розкриває у багатьох дослідженнях доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України А. Кудряченко. Автор аналізує ефективність ключових напрямів співпраці та механізмів взаємодії міжнародних організацій та неурядових організацій (НУО) у контексті становлення громадянського суспільства в Україні. Під загальною редакцією А. Кудряченка вийшла монографія «Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії», що є важливою для дослідження становлення інститутів громадянського суспільства в Україні.

На базі Інституту всесвітньої історії НАН України була опублікована аналітична доповідь, присвячена ролі міжнародних організацій у діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні, де були зібрані під керівництвом А. Кудряченка, праці ключових дослідників, зокрема С. Толстова, Т. Метельової, О. Врадія, І. Миклашука, О. Клименка та інших. У збірці представлено основні напрямки діяльності міжнародних організацій задля розвитку неурядового сектору та формування його сталості, що значно збагатило теоретичну основу для дослідження.

Важливе питання впливу міжнародної технічної допомоги на суспільно-політичні процеси піднімає у своїх працях К. Піщикова, яка досліджує питання донорської допомоги США у розбудові демократії в Україні. Сюди ж належать роботи автора І. Миклашука, який досліджує вплив технічної допомоги на розвиток інститутів громадянського суспільства

Окремою групою робіт є дослідження аналітичних центрів. Це зокрема матеріали Благодійного фонду «Творчий центр ТЦК», що стосуються розвитку громадянського суспільства в Україні, оцінки спроможності та перспектив розвитку неурядових організацій. Дослідження цієї платформи, що тематично стосуються громадянського суспільства, для нас є цікавими, оскільки вони базовані на соціологічних даних та містять аналітичну складову. Для оцінки впливу міжнародної технічної допомоги на розвиток громадянського суспільства в Україні важливим є розуміння рівня спроможності неурядових

організацій, їх сталості та ефективності. У цьому ракурсі дослідження БФ «Творчий центр ТЦК» щодо інституційної сталості ОГС є вкрай інформативним, оскільки містить дані щодо рівня спроможності, ефективності організацій, джерела їх фінансування тощо.

Аналітика Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД), матеріали Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова у сфері демократичних перетворень та розвитку громадянського суспільства є також вагомим джерелом для розкриття теми «третього сектору» в Україні, основних проблем та перспектив подальшого розвитку.

До цієї ж групи історіографії належать окремі матеріали Національного інституту стратегічних досліджень, що стосуються розвитку громадянського суспільства в Україні.

Аналіз історіографічних джерел підтверджує той факт, що в українській науці досі немає цілісного дослідження, присвяченому залученню міжнародної технічної допомоги в Україні та її впливу на розвиток демократії та громадянського суспільства. Водночас ці роботи дали змогу комплексно дослідити тему та виокремити важливі проблемні аспекти.

У *підрозділі 1.2. «Характеристика джерел»* структуровано та проаналізовано джерела, на основі яких було здійснено дослідження. Запропоновано поділ джерел на чотири групи:

- нормативно-правові (закони України, постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ), укази Президента України, міжнародні угоди);
- звіти, довідково-інформаційні дані, діловодна документація державних органів та установ;
- документи, внутрішня звітність країн-донорів та міжнародних організацій (Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейського Союзу, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ), Федерації канадських муніципалітетів (ФКМ);
- статистичні джерела.

Основний масив документів, що стосуються теми, знаходиться у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), де зберігається документація, звіти, офіційне листування Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Адміністрації Президента України, а також Центральної виборчої комісії. Проаналізовано матеріали, що зберігаються у фонді Кабінету Міністрів України (ф. 2), а саме – протоколи засідань, стенограми, службове листування з міжнародними донорами, постанови щодо залучення технічної допомоги та відповідні рішення уряду. Також були опрацьовані документи фонду Адміністрації Президента України (ф. 5233), зокрема офіційне листування із представниками міжнародних організацій та країн-партнерів у сфері співпраці, розробки спільних стратегій та

розвитку двосторонніх відносин.

Архівні матеріали дали змогу дослідити та оцінити загальноісторичний характер періоду, що розглядається, а також долучити важливі дані, що стосуються залучення міжнародної технічної допомоги.

Нормативно-правова база представлена законами України, розпорядженнями та постановами Кабінету Міністрів України, указами та розпорядженнями Президента України, а також міжнародними угодами.

Не менш важливою групою джерел є діловодна документація, звіти та довідково-інформаційні матеріали державних органів влади та установ. Це зокрема, Державний реєстр програм і проектів міжнародної технічної допомоги, що знаходиться у Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. У реєстрі є дані про усі зареєстровані проекти та програми допомоги з розвитку, а також ключові відомості про них, починаючи з 1996 р.

Наступним важливим блоком джерельної бази є офіційні звіти проектів та програм, а також міжнародних організацій, зокрема Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Організації Об'єднаних Націй (ООН), Європейського Союзу, Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ), Федерації канадських муніципалітетів (ФКМ). Ця група джерел є важливою, оскільки містить інформацію що безпосередньо має відношення до особливостей реалізації проектів та програм міжнародної технічної допомоги в Україні, їх обсяги, проблеми та історії успіху. Взявши за основу ці дані, вдалося визначити пріоритетні галузі допомоги з розвитку, визначити їх місце у підтримці розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні.

Ще однією групою джерел, що варта уваги, є статистичні дані. Вони допомагають комплексно розкрити тематику, адже базуються на конкретній інформації, що вагомо зменшує імовірний рівень суб'єктивності під час дослідження. Сюди відносяться публікації Інституту соціології НАН України, відомості Державної служби статистики України. Окремих доробків, що стосувалися б залучення міжнародної технічної допомоги немає, проте є роботи, що стосуються основних сфер залучення МТД, зокрема про розвиток громадських організацій, малого та середнього бізнесу, масмедіа, рівня відкритості державних органів влади тощо.

У *підрозділі 1.3. «Теоретико-методологічні засади дослідження»* охарактеризовано понятійний апарат та окреслено методологічну основу дисертаційного дослідження.

Задля комплексного підходу у дослідженні був використаний міждисциплінарний підхід, оскільки предмет теми перетинається із суміжними дисциплінами – економікою, міжнародними відносинами, правом, соціологією. Це дало можливість розглянути об'єкт та предмет роботи як складний цілісний компонент у системі суспільно-політичного розвитку України.

У процесі написання дисертаційного дослідження були використані такі загальнонаукові методи, як емпірико-аналітичний, синтезу, індукції, дедукції, а

також конкретно-наукові історичні – такі, як хронологічний, логічний, порівняльний та статистичний.

Аналітичний та порівняльно-історичний підходи допомогли визначити основні етапи залучення та реалізації міжнародної технічної допомоги, розкрити основні методи та інструменти залучення проектів допомоги з розвитку у сфері розвитку демократії та громадянського суспільства.

Відповідно до принципу історизму, історичні факти, події розглядалися дотримуючись певних історичних обставин, тому дослідження реалізації проектів та програм технічної допомоги з розвитку демократії та громадянського суспільства подавалися в контексті суспільно-політичних та економічних подій в Україні протягом 1991-2014 рр.

Методологічною основою дослідження також можна вважати ключові тези концептуальних підходів міжнародної політики З. Бжезінського та Г. Кіссінджера. Це можна розглядати у ракурсі міжнародної технічної допомоги, оскільки вона слугувала одним із аспектів сформованої З. Бжезінським стратегії закордонної політики США у період «холодної війни» та на поч. ХХІ ст. і відповідала політиці посиленню впливу США у світі. Підтримка демократичного розвитку України слугувала своєрідним зміцненням форпосту для стримування Росії і таким чином убезпечення розстановки сил на міжнародній арені на користь США.

Таким чином, сукупність усіх зазначених методів та принципів забезпечила наукову достовірність результатів дослідження теми, що відповідають поставленій меті та завданням.

У другому розділі «Міжнародна технічна допомога: поняття, система залучення та використання в Україні» йдеться про загальний, теоретичний аспект міжнародної співпраці України через донорську допомогу, а також особливості формування та діяльності державного апарату для ефективної реалізації програм та проектів МТД.

Підрозділ 2.1. «Визначення та суть донорської підтримки країнам, що розвиваються» присвячений питанням витоків допомоги з розвитку, яку науковці відносять до поч. ХХ ст., визначаючи кілька аспектів – це зокрема інвестиції, гуманітарна допомога, матеріально-сировинні ресурси тощо.

Початок модерного розуміння поняття допомоги з розвитку – це період після Другої світової війни та періоду «холодної війни». Так, запущена в 1948 р. США як масштабна програма допомоги, Європейська програма відродження (План Маршалла) було спрямовано не лише на повоєнну відбудову, але й на зміцнення зв'язків із західноєвропейськими державами з метою обмеження впливу СРСР. У 1949 р. ООН було створено Спеціальний фонд у галузі економічного розвитку, в рамках якого діяла Розширена програма технічної допомоги, на основі яких у 1965 р. була створена одна із найбільших організацій багатосторонньої допомоги – Програма розвитку ООН (ПРООН).

Таким чином, основи для допомоги з розвитку були закладені кризовими явищами, такими як війни, гуманітарні катастрофи тощо.

Поряд із терміном «міжнародна технічна допомога» досить часто вживаються такі терміни як «офіційна допомога з розвитку» (ОДР), «донорська

допомога», «міжнародна допомога» тощо. Іноземні видання натомість дають визначення МТД як вид фінансової допомоги, що надається урядами або іншими установами, для сприяння економічного, соціального, екологічного та політичного розвитку країнам, що розвиваються. Іноземна допомога як поняття більш широке може включати передачу фінансових ресурсів або товарів, або ж технічних консультацій та навчання. Ресурси можуть бути у формі грантів або пільгових кредитів, наприклад, експортних кредитів. В цьому контексті найбільш поширеним типом зовнішньої допомоги є саме офіційна допомога розвитку, яка спрямована на сприяння розвитку суспільно-економічного блага. Загальноприйняте визначення допомоги датують кінцем шістдесятих років ХХ ст., коли Комітет сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) відокремив від надходжень фінансових ресурсів компонент, який назвали «офіційна допомога з розвитку».

Допомогу з розвитку ідентифікують як ресурсну базу, що надається для реконструкції інфраструктури, інституцій, економіки, а основними вимогами визначають відновлення власності та інфраструктури, демократизацію суспільних відносин, підтримку верховенства права, а також сприяння макроекономічному середовищу.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 153 від 15 лютого 2002 р., міжнародна технічна допомога – це фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України, надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України.

Порівнюючи визначення технічної допомоги в міжнародному праві та українському законодавстві, бачимо, що дефініція поняття, визначена урядовою постановою є чіткішою і більш конкретною, оскільки не включає в себе кредити та позики, які передбачені визначенням ОЕСР.

Таким чином, міжнародна технічна допомога – це складова офіційної допомоги з розвитку, яка зосереджена на передачі країнам-реципієнтам в основному необхідних знань, досвіду, матеріально-технічної бази з метою сприяння економічним та суспільно-політичним трансформаціям. Також варто відрізнити МТД від гуманітарної допомоги, яка в свою чергу є короткостроковою та діє з метою ліквідації гуманітарної катастрофи. Об'єктивно, є підстави вважати, що допомога з розвитку вже давно перестала обмежуватися міжнародною співпрацею, і на сьогодні – це ефективний засіб обміну досвідом, кращими практиками та новаторськими підходами.

У підрозділі 2.2. «Формування та здійснення державної політики України у сфері залучення, використання та моніторингу офіційної допомоги з розвитку» детально визначені усі державні структури, їх повноваження та ефективність роботи, а також основні нормативно-правові засади діяльності програм та проектів міжнародної технічної допомоги.

Було окреслено основні сильні та слабкі сторони у реалізації міжнародних програм допомоги з розвитку, запропоновано шляхи до їх вирішення. Також було проведено аналітичну роботу щодо порівняння низки державних Стратегій, що були затверджені Урядом на певний період часу з метою ефективного залучення МТД. Затвердження на державному рівні

стратегічних напрямів мало вирішити проблему неефективного використання технічної допомоги та покращити її координацію.

На наше переконання, хронологічно слід визначити три основні етапи формування та реалізації державної політики у сфері реалізації проектів допомоги з розвитку:

- 1991-1995 рр. – період, який можна назвати як «установчий», оскільки тоді були підписані основні міжнародні угоди України. Серед перших угод були договори з такими країнами як США, Німеччина, Велика Британія, Швеція, Швейцарія, Канада, Японія та інші.
- 1996-2004 рр. – впровадження перших проектів міжнародної технічної допомоги, створення системи державної реєстрації проектів.
- 2005-2014 рр. – період удосконалення законодавства та розширення співпраці з міжнародними донорами після подій Помаранчевої революції. Приєднання до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Упродовж цього періоду було підписано 106 міжнародних угод щодо залучення міжнародної технічної допомоги.

У підрозділі 2.3. «Основні вектори залучення міжнародної технічної допомоги в Україні» визначено та аргументовано пріоритетні напрями реалізації програм та проектів донорської допомоги, а також виокреслено хронологічні періоди залучення МТД.

З 1991 р. Україна почала залучати донорську допомогу з метою якомога плавнішого переходу до засад ринкової економіки, розвитку громадянських інституцій, осучаснення освіти та переформатування державного сектору.

Шляхом детального вивчення та аналізу Державного реєстру програм та проектів міжнародної технічної допомоги з метою визначення основних векторів залучення технічної допомоги, нами було виділено такі чотири періоди залучення проектів та програм допомоги з розвитку, відповідно до політичного курсу України, які могли б показати тенденційні зміни у сферах залучення донорської допомоги:

- 1991-1995 рр. – початковий етап залучення технічної допомоги, підписання основних договорів із донорами;
- 1996-2004 рр. – період активного впровадження проектів до подій Помаранчевої революції;
- 2005-2010 рр. – проєвропейський напрям політики (президентство В. Ющенко), розширення сфер залучення технічної допомоги;
- 2011-2014 рр. – період зміни політичного курсу держави за президентства В. Януковича до періоду подій Революції Гідності та підписання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Враховуючи історичний контекст, соціально-економічне становище та політичну кон'юнктуру України упродовж 1991-2014 рр., було виділено основні етапи реалізації державної політики щодо МТД, а також етапи залучення технічної допомоги, що дозволило нам зробити наступні висновки:

- упродовж періоду значно розширилася нормативно-правова база реалізації проектів та програм МТД, а також удосконалилася система управління та моніторингу;
- передача повноважень аналізу, розробки та моніторингу діяльності МТД від окремих інституцій до міністерств значно посилила ефективність міжнародної співпраці у сфері технічної допомоги;
- розвиток освіти, науки, громадянського суспільства, підтримка економіки та фінансової сфери були ключовими напрямками МТД протягом досліджуваного періоду;
- існування залежності надання МТД від суспільно-політичної ситуації в Україні;
- одним із викликів для України залишалася економічна нестабільність та досить високий рівень корупції, що часто були перешкодами для ефективної реалізації проектів МТД.

Розділ третій «Основні програми та інструменти допомоги з розвитку у сфері громадянського суспільства та демократії» складається із чотирьох підрозділів і присвячений детальному опису, аналізу ключових програм та проектів, які реалізовувалися в Україні 1991-2014 рр.

У підрозділі 3.1. «Реалізація ключових інструментів інституціональної розбудови Європейського Союзу в Україні» розкрито ключові моменти співпраці України із ЄС у контексті донорської допомоги. Основними програмами та інструментами міжнародної технічної допомоги ЄС, через які здійснювалася співпраця були: TACIS, Twinning, ІСПП (TAIEX; Sigma). Кожна з цих програм діяла в межах умов, які передбачалися підписаними між Україною та Європейським Союзом угодами.

У підрозділі 3.2. «Проекти та програми технічної допомоги США» йдеться про впровадження програм та проектів міжнародної технічної допомоги США, які залишаються чи не найбільшим донором серед країн, що надають технічну підтримку Україні за обсягом виділених коштів, основним напрямом якої є сфера демократії.

З 1992 р. було підписано 114 міжурядових, міжвідомчих та міждержавних договорів. Одним із перших підписаних документів стала Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво від 7 травня 1992 р. Фактично ця угода започаткувала співпрацю України та США у сфері залучення міжнародної технічної допомоги в Україні. Підтримка з боку Уряду США була спрямована на розвиток економіки, сприяла посиленню безпеки державного кордону України, проведенню структурних реформ, побудові демократичного суспільства, прискорювала інтеграційні процеси, зменшуючи навантаження на державний бюджет при вирішенні соціальних проблем та проблем охорони здоров'я тощо.

У підрозділі 3.3. «Ключові аспекти реалізації міжнародної технічної допомоги ФРН та Канади» визначено основні сфери, у яких надавалася допомога з розвитку зі сторони Німеччини та Канади, які є постійними

партнерами України у сфері надання МТД, починаючи із моменту проголошення незалежності України.

Більшість зареєстрованих проектів, що впроваджувалися в Україні, стосувалися консультування з питань макроекономічної стабілізації, державного управління, приватизації, аграрної політики, реформи цивільного, торговельного та економічного права, надання підтримки у створенні агентства сприяння іноземним інвестиціям, демократичному розвитку тощо.

У підрозділі 3.4. «Співпраця України із Організацією Об'єднаних націй (ООН) та Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у контексті допомоги з розвитку» розглянуто аспекти співпраці України із ООН та ОБСЄ, визначено напрями допомоги з розвитку, що надавалася міжнародними організаціями.

Діяльність ООН в Україні в цілому була націлена на розвиток спроможності, потенціалу, реформування нормативно-правового поля та розробку стратегій, а затвердження рамкових програм розширило напрацювання спільного вектору дії щодо міжнародних зобов'язань України. Організація Об'єднаних Націй впроваджувала свою діяльність в Україні зокрема через такі установи як Програма розвитку ООН (ПРООН), Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ), Міжнародна організація праці (МОП), Фонд Народонаселення ООН (ЮНФПА), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародна організація з міграції (МОМ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБООН), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародна організація праці (МОП), та Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІДу в Україні (ЮНЕЙДС), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБООН).

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є одним із важливих міжнародних партнерів України із 1992 р., після підписання Україною Гельсінського заключного акту, де були задекларовані основні принципи відносин держав-членів. Надання технічної допомоги було ключовим завданням у реалізації такого напрямку співпраці як гуманітарний, що націлений на захист прав людини, підтримка розвитку демократії, виборчої системи тощо. У зв'язку із агресією Російської Федерації (РФ) та військовими діями на сході України тематика проектів технічної допомоги дещо змінилася, а саме були започатковані програми з допомоги при розмінуванні Донецької та Луганської областей, розробки рекомендацій для засобів масової інформації при роботі в гарячих точках та підвищенню кваліфікації юристів по роботі з внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Проте, з іншого боку, ефективність місій ОБСЄ та їх об'єктивність викликала чимало дискусій у політичних колах України та міжнародної спільноти. На нашу думку, це пояснюється перш за все чималим впливом Російської Федерації та тим фактом, що серед спостерігачів Місії в окупованих територіях чимало громадян РФ, які відповідно не зацікавленні у фіксації «російського сліду» на теренах Донбасу.

У підрозділі 3.5. «Вплив міжнародної технічної допомоги на розвиток громадянського суспільства та сприяння демократичним перетворенням в Україні» розкрито роль внеску країн-донорів та міжнародних організацій,

зокрема у вигляді технічної допомоги на становлення та розвиток демократії та громадянського суспільства.

Громадянське суспільство, незалежність ЗМІ, ефективне врядування є одними зі складових означення демократії, тому роблячи акцент на залученні допомоги з розвитку у ці галузі, відбувається сприяння розвитку держави та суспільства в цілому, шляхом підвищення інституційної спроможності державних органів влади та громадських інституцій, створюючи основу для соціально-економічного розвитку та посилення людського капіталу.

Упродовж досліджуваного періоду важливим фактором посилення громадянського суспільства можна вважати зростання кількості зареєстрованих об'єднань громадян, а також покращення показників Індексу сталості розвитку громадянського суспільства.

У **Висновках** підведено підсумки проведеного дослідження, викладено основні його результати, які подані до захисту:

1. Історіографічний аналіз теми свідчить про відсутність комплексного дослідження, предметом якого було б залучення допомоги з розвитку в Україні та її вплив на економічні та суспільно-політичні процеси у державі. Важливим було систематизувати наукову літературу, тож виділено 4 основні групи, серед яких блок загальних робіт із сучасної історії України, теоретичні праці, що стосуються МТД, вузькоспеціалізовані дослідження та роботи аналітичних, соціологічних центрів. Такий підхід посприяв можливості виокремлення додаткових інструментів для якомога ціліснішого висвітлення теми.

Встановлено, що наявна джерельна база є досить інформативною та сприяє розкриттю теми. Більшість архівних матеріалів вперше залучено до наукового обігу.

2. Термін «міжнародна технічна допомога» можна трактувати як вид донорської допомоги, метою якої є надання інституційної підтримки у вигляді матеріально-технічної бази, консультативно-експертних, навчальних послуг з метою вирішення конкретного завдання. Такого роду підтримка була започаткована у першій половині XX ст., а формування сучасної інтерпретації відбулося після завершення Другої світової війни. На разі, досить дискусійним у науковому та експертному середовищі є питання розмежування міжнародної технічної допомоги від інших видів допомоги з розвитку. Виходячи із дослідження, ми вважаємо, що основним аспектом у визначенні є саме цільове призначення технічної допомоги та шляхи її залучення. На відміну від кредитно-фінансової підтримки, технічна допомога є безповоротною, якщо ж порівнювати із гуманітарною – вона не прив'язана до стану гуманітарної катастрофи та акцентована більше на створення умов для ефективної роботи економічних, соціальних та суспільно-політичних інституцій.

3. Визначено, що система залучення та використання міжнародної технічної допомоги, а також спрямування зовнішніх ресурсів на здійснення економічних та суспільно-політичних реформ має багатоступеневий процес, що включає в себе консультації та пропозиції на місцевому рівні, які подаються місцевими органами влади до відповідальної інституції, яка у свою чергу аналізує запити, звіряє їх на відповідність Державній програмі економічного та

соціального розвитку України та проводить переговори із донорами. Після цього формуються щорічні програми з урахуванням діючих проектів (програм) і на підставі запитів, які подаються до відповідального відомства бенефіціарами або потенційними реципієнтами. Виокремлено три етапи, що розкривають ключові процеси у регулюванні питання МТД в Україні:

- 1991-1995 рр. – установчий період (підписання основних міжнародних угод);
- 1996-2004 рр. – впровадження перших проектів та програм МТД, створення системи державної реєстрації проектів;
- 2005-2014 рр. – удосконалення законодавства та розширення співпраці з міжнародними донорами.

У ході дослідження, було визначено, що протягом першого періоду впровадження МТД частина донорських коштів була неосвоєна (близько 60%). До причин такої ситуації можна віднести наступні:

- низька інституційна спроможність організацій та установ;
- незлагоджена робота відповідальних структур;
- високий рівень корупції.

Ситуація якісно змінилася після прийняття низки постанов та нормативно-правових актів щодо МТД, а також після передачі функцій контролю та моніторингу до профільних міністерств. Не зважаючи на відсутність окремого законодавчого акта, який би стосувався залучення допомоги з розвитку, наразі, існуюча система впровадження державної політики України у сфері МТД виконує свої функції, проте й потребує оптимізації та більш чіткого виконання процедур.

4. Проаналізовано українське та міжнародне законодавство у сфері допомоги з розвитку, окреслено основні нормативно-правові аспекти проблеми. Юридичне поле теми складає низку двосторонніх угод, меморандумів та внутрішнього законодавства. Упродовж 1991-2014 рр. укладено близько 160 угод з іноземними державами та міжнародними організаціями, та ратифіковано 21 рамковий договір. Важливим законодавчим актом, який регулює залучення та реалізацію донорської допомоги та визначив основні поняття є Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги», яка була прийнята у 2002 р. На сьогодні, за відсутності окремого нормативно-правового акта щодо технічної підтримки, ця Постанова залишається ключовим документом у цій сфері.

5. У ході дослідження було розглянуто та проаналізовано державні стратегії залучення МТД, які підтверджують тезу про те, що на початковому етапі ці документи були більшою мірою рамковими та номінальними. Найбільш чітким та системним був документ, розроблений на період з 2013 по 2016 рр., де найбільш враховано попередні досвід залучення МТД. Відповідно до стратегій, ключовими сферами для донорської підтримки були сфери економіки, формування вільного ринку, сталого розвитку, євроатлантична інтеграція, розвиток демократії та громадянського суспільства, а також

сприяння діяльності вільних ЗМІ.

6. Визначено, що найбільшими донорами України серед країн – є США, ФРН та Канада, серед міжнародних організацій – ЄС, ООН та ОБСЄ. Угоди про співпрацю у сфері допомоги з розвитку були підписані у перші роки після проголошення незалежності України. Пріоритетними сферами реалізації проектів та програм були ті, що стосувалися розбудови основних засад та інфраструктури ринкової економіки, поглиблення структурних, правових реформ, розбудови демократії та громадянського суспільства, забезпечення сталого економічного зростання, підтримки екологічної та ядерної безпеки, що чітко відповідало державним стратегіям України, а також суспільному запиту.

Зважаючи на означений предмет дослідження та визначену мету, дисертація була спрямована на вивчення міжнародної технічної допомоги у сфері демократії та громадянського суспільства, оскільки це один із ключових напрямків для усіх донорів, а також тому, що він багатокomпонентний і включає в себе як сприяння розвитку ЗМІ, місцевих органів самоврядування, верховенства права, законотворення так і підтримку громадських ініціатив тощо. Основні проекти та програми у цій сфері, що здійснювалися в рамках інструментів міжнародної технічної допомоги ЄС (TACIS, Twinning, TAIEH, Sigma), ООН, США, ФРН, Канади, ООН та ОБСЄ, посприяли збільшенню кількості громадських організацій в Україні, підвищенню кваліфікації працівників державного сектору, отриманню нових підходів у системі освіти шляхом навчальних обмінів, консультацій, семінарів, тренінгів тощо.

7. У ході дисертаційного дослідження було проаналізовано діяльність близько 30 проектів МТД, що стосувалися сфери демократичних перетворень та впроваджувалися в Україні упродовж 1991-2014 рр. Визначено основні результати їх впровадження, зокрема підтримка цільових законопроектів, що були прийняті (Закони України «Про попередження насильства в сім'ї», «Про протидію торгівлі людьми», «Про об'єднання громадян», «Про благодійну діяльність та благодійні організації»), сприяння створення експертної ради з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі, створення загальнодержавної бази даних судових рішень та судової практики Верховного Суду України, підтримка ініціатив малого та середнього бізнесу тощо.

Протягом дослідження теми, було сформульовано думку, що ефективність міжнародної технічної допомоги значною мірою також залежить від рівня зацікавленості державних органів влади та суспільного запиту – це двосторонній процес, що вимагає наявності спільних інтересів.

Виходячи із показників розвитку ОГС та індексу розвитку демократії, ми вважаємо, що проекти та програми МТД створили важливу основу для суспільних змін в Україні та сприяли розширенню ціннісних орієнтирів на пострадянському просторі. Враховуючи, що формування українського громадянського суспільства здійснювалося за складних економічних та суспільно-політичних обставин, що певною мірою гальмувало його становлення та розвиток, донорська підтримка була вкрай важливою та досить ефективною, про що свідчать показники розвитку демократії та громадянського суспільства протягом досліджуваного періоду. У свою чергу, МТД посприяла

фінансовій залежності підтриманих ГО, що визначило низку-викликів, зокрема їхньої інституційної спроможності та існування у цілому. Ця теза аргументується значним відсотком серед організацій, які після витрати грантових коштів не змогли продовжити свою діяльність та забезпечити власний розвиток.

Проте, незважаючи на існуючі виклики та загрози, завдяки залученню міжнародної технічної допомоги, відбувся поштовх до створення чималої кількості громадських організацій, навколо яких почалося посилення громадського сектору в Україні.

Міжнародна технічна допомога, що надається Україні є важливим допоміжним інструментом у сприянні розвитку демократії та громадянського суспільства, адже близько чверті усіх проектів, що здійснювалися в Україні – пов'язані із цією сферою. За словами Європейського Комісара з розширення і Європейської політики сусідства (2010-2014 рр.) Штефана Фюле – «Громадянське суспільство відіграє ключову роль у процесі реформ» – теза чудово підкреслює ту ключову позицію, яку займає громадянське суспільство у розбудові держави та суспільної свідомості загалом. Програми допомоги з розвитку надають організаціям громадянського суспільства пряме фінансування, призначене для зміцнення їхньої спроможності у проведенні аналізу реформ і таким чином дають можливість громадським об'єднанням моніторити здійснення реформ та брати активну участь у розробці нових суспільно важливих ініціатив.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження у фахових виданнях:

1. Медвідь В. О. Особливості залучення та використання міжнародної технічної допомоги в Україні / В. Медвідь // Часопис української історії. – 2016. – Вип. 33. – С. 59-66;
2. Медвідь В. О. Основні програми та інструменти допомоги Європейського Союзу Україні з питань розвитку громадянського суспільства та демократії (1992–2014 рр.) / В. Медвідь // Часопис української історії. – 2017. – Вип. 35. – С. 34-39;
3. Медвідь В. О. Міжнародна технічна допомога як один із напрямів міжнародної співпраці України (1992–2014 рр.): історіографія проблеми. / В. Медвідь // Сторінки історії. – 2017. – Вип. 44. – С. 167-174;
4. Медвідь В. О. Основні етапи співпраці України з міжнародними донорами у сфері впровадження проектів міжнародної технічної допомоги (1992-2014 рр.) / В. Медвідь // Європейські історичні студії. – 2017. – Вип. 8. – С. 221-230;
5. Медвідь В. О. Міжнародна технічна допомога як один з інструментів сприяння розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні / В. Медвідь // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.

ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2018. – Вип. 131 (4). – С. 97-100.

6. Медвідь В. О. Діяльність Агентства США з міжнародного розвитку в контексті співпраці США та України / В. Медвідь // Американська історія і політика. – 2018. – Вип. 5. – С. 58-63.

Публікації, які додатково відображають результати дослідження:

7. Медвідь В. О. Основні напрями залучення міжнародної технічної допомоги в Україні. Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2016: Історія» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка 6-8 квітня 2016 року). – Київ, 2016. – С. 73-75.

8. Медвідь В. О. Формування та реалізація державної політики з питань залучення міжнародної технічної допомоги в Україні (1992-2014 рр.) Матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету, присвяченої 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка 21 квітня 2016 року). – Київ, 2016. – С. 104-107.

9. Медвідь В. О. Міжнародна технічна допомога в Україні: історіографічний аспект. Матеріали XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2017: Історія» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка 16 березня 2017 року). – Київ, 2017. – С. 118-120.

10. Медвідь В. О. Інструмент європейського сусідства та партнерства (ІЕСП) як один із механізмів надання допомоги з розвитку Європейського Союзу Україні. Матеріали XI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка 17 травня 2018 року). – Київ, 2018. – С. 192-194.

АНОТАЦІЯ

Медвідь В. О. Реалізація програм та проектів міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії (1991-2014 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Інститут історії України НАН України. Київ, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній та малодослідженій в історичній галузі темі – комплексному розгляді залучення та впровадження проектів та програм міжнародної технічної допомоги (МТД) у сфері розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні протягом 1991-2014 рр.

Актуальність теми пояснюється необхідністю вивчення ключових моментів у залученні та ефективному впровадженні проектів допомоги з розвитку, існування суспільного запиту на цей інструмент міжнародної співпраці та її реальної оцінки впливу на суспільні процеси та внесок у

становлення громадянського суспільства.

У роботі сформульовано основні етапи міжнародної співпраці щодо впровадження проектів допомоги з розвитку, наведено наукові позиції стосовно впливу донорської допомоги на економічне та суспільно-політичне життя країни-реципієнта. Визначено пріоритетні галузі реалізації проектів та програм допомоги з розвитку для кожного з донорів, що надало можливість співставити інтереси сторін.

Дисертаційне дослідження містить вичерпну хронологію основних етапів залучення донорської підтримки та формування державної політики, щодо МТД, а також розроблено порівняльну таблицю прийнятих державних стратегій по МТД.

В цілому, проаналізований в дисертаційному дослідженні досвід залучення та використання міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії є важливим для означення основних парадигм становлення демократичних суспільно-політичних інститутів та поширення європейських цінностей.

Ключові слова: міжнародна технічна допомога (МТД), Україна, Європейський Союз (ЄС), Сполучені Штати Америки (США), Організація Об'єднаних Націй (ООН), допомога з розвитку, демократія, громадянське суспільство, розвиток, донор, реципієнт.

SUMMARY

Medvid V. O. Implementation of International Technical Assistance Programs and Projects in the Field of Civil Society and Democracy Development in Ukraine (1991-2014). – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree of Historical Sciences (Doctor of Philosophy). Specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences in Ukraine. Kyiv, 2020.

The dissertation deals with the issues of current and scantily studied in a historical context topic of comprehensive consideration of involvement and implementation of international technical assistance (ITA) projects and programs in the field of democracy and civil society development in Ukraine during 1991-2014.

A comprehensive study of the implementation of ITA projects and programs in the field of democracy and civil society in the context of post-soviet space transformation processes is of considerable interest.

Significance of the work is due to the need to study the key points in involvement and effective implementation of development assistance projects, existence of a public inquiry and this tool of international cooperation and its real assessment of the impact on social processes and contribution to the development of civil society. The study of ITA involvement in Ukraine is also important due to the insufficient study of the topic by the Ukrainian and foreign scientists.

The scientific novelty of the thesis paper is to formulate and develop a significant topic that has not been the subject of study in historical science up to this day. For the first time, a number of unpublished materials from the Central State Archives of the Supreme Authorities and Governments of Ukraine, the State Register

of Projects and ITA programs related to the implementation of development assistance in Ukraine have been brought into scientific circulation.

The thesis paper outlines the main stages of international cooperation in the implementation of development assistance projects, provides scientific positions on the impact of donor aid on economic, social, and political life of the recipient country.

The thesis highlight the key points of Ukraine's international cooperation with the major technical assistance donors such as the European Union (EU), United Nations (UN), Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), United States of America (USA), Canada, The Federal Republic of Germany (Germany). Priority areas for the implementation of projects and programs on development assistance for each donor have been also identified, which allowed to balance interests of the parties.

The thesis paper contains a comprehensive timeline of the main stages of donor support involvement and public policy making on ITA, as well as a comparative table of adopted state strategies on ITA. Analysis of thematic blocks of development assistance, as well as the tendency to change priorities is also of importance.

Important aspects of involving international technical assistance such as political stability, a defined course of reform, adherence to the European integration and compliance with the legal and regulatory framework have been identified and analyzed.

The involvement of donor assistance as an important supporting tool in promoting democracy and civil society has contributed to value transformation, expansion of educational programs and formation of a third sector in Ukraine.

In general, the experience of involvement and using international technical assistance in the field of civil society and democracy, analyzed in the thesis paper, is important for defining the basic paradigms of establishing democratic sociopolitical institutions and popularization of the European values.

Contents of the Summary

Key words: International Technical Assistance (ITA), Ukraine, European Union (EU), United States of America (USA), United Nations Organization (UN), democracy, civil society, development, donor, recipient.

АННОТАЦИЯ

Медвидь В. А. Реализация программ и проектов международной технической помощи в Украине в сфере развития гражданского общества и демократии (1991-2014 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук (доктора философии) по специальности 07.00.01 – история Украины. – Институт истории НАН Украины. Киев, 2020.

Диссертационное исследование посвящено актуальной и малоизученной в исторической области теме – комплексному рассмотрению привлечения и внедрения проектов и программ международной технической помощи (МТП) в сфере развития демократии и гражданского общества в Украине на протяжении 1991–2014 гг.

Актуальность работы объясняется необходимостью изучения ключевых моментов в привлечении и эффективном внедрении проектов помощи по развитию, существованием общественного запроса на этот инструмент международного сотрудничества и реальной оценки его воздействия на общественные процессы и вкладом в становление гражданского общества.

В работе были сформулированы основные этапы международного сотрудничества в направлении внедрения проектов помощи по развитию, приведены научные позиции относительно влияния донорской помощи на экономическую и общественно-политическую жизнь страны-реципиента.

Привлечение донорской помощи в качестве важного вспомогательного инструмента в содействии развитию демократии и гражданского общества способствовало ценностным трансформациям, расширению образовательных программ и формированию третьего сектора в Украине.

Ключевые слова: международная техническая помощь (МТП), Украина, Европейский Союз (ЕС), Соединенные Штаты Америки (США), Организация Объединенных Наций (ООН), помощь по развитию, демократия, гражданское общество, развитие, донор, реципиент.